

Östra skolan
Djupegatan 2
824 50 Hudiksvall

2010-06-23
1 (8)
Dnr: 40-2009:2037

Hudiksvalls kommun
Utbildningsförvaltningen
824 80 Hudiksvall

Kvalitetsgranskning av Östra skolan i Hudiksvalls kommun

Skolinspektionens beslut

Rektorerna för Östra skolan har påbörjat ett arbete när det gäller skolans syn på eleverna och en förändring när det gäller inställningen till vilken betydelse skolan har för att eleverna ska nå kunskapsmålen. De betonar att det ligger på deras ansvar som rektorer att se till att lärarna och eleverna har förutsättningarna för att lyckas. Skolinspektionen bedömer dock att rektorerna inte tillräckligt har lyckats förankra ett förhållningssätt när det gäller betydelsen av att lärarna utgår från varje enskild individs behov, förutsättningar och erfarenheter. Skolinspektionen bedömer att det i det pedagogiska ledarskapet finns en otydlighet som bland annat beror på bristande kommunikation mellan rektorerna. Vidare är det inte tydligt för alla lärare och elever vilka olika ansvarsområden rektorerna har.

Det varierar mellan lärarna på skolan i vilken omfattning de anpassar undervisningen efter elevernas behov, intressen och erfarenheter. I vissa ämnen får eleverna till största delen arbeta i sina läroböcker med samma sak samtidigt. Under dessa lektioner är det elever som sitter sysslolösa eller ägnar sig åt andra saker än vad läraren bett dem göra. Det finns dock flera lärare som enligt eleverna är måna om att eleverna ska vara delaktiga och aktiva, till exempel inom de samhällsorienterande ämnena och trä- och metallslöjd. Inom dessa ämnen får de även möjlighet att pröva olika metoder och själva vara med och planera undervisningen. Flera av lärarna på skolan arbetar också med att anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar och erfarenheter.

Observationer, intervjuer och samtal visar vidare att det varierar i vilken grad lärarna har höga förväntningar på eleverna. Det råder inte en samsyn på skolan när det gäller vilka förväntningar och förhållningssätt. Det finns flera exempel på lärare som utgår från att det är skolans och undervisningens kvalitet som är av avgörande betydelse för eleverna resultat, men det är inte en syn som genomsyrar hela skolan.

Skolinspektionen beslutar att överlämna denna rapport med följande rekommendationer:

- Att rektorerna utvecklar sitt ledarskap genom att bli mer delaktiga i den pedagogiska verksamheten och tar ett tydligare och större ansvar för undervisningens pedagogiska kvalitet. Rektorerna rekommenderas även att vara tydligare inför lärare och elever med vilka ansvarsområden de har.
- Att skolan arbetar med att organisera undervisningen så att den i högre grad utgår från elevernas bakgrund och erfarenheter och att metoderna i högre grad anpassas efter eleverna.
- Att skolan utvecklar arbetet med att förmedla höga förväntningar på eleverna och arbetar fram ett gemensamt förhållningssätt gentemot eleverna.

Åtgärderna ska redovisas skriftligt till Skolinspektionen senast den 24 september 2010.

1 Skolinspektionens granskning av skolors kompensatoriska förmåga i Östra skolan i Hudiksvalls kommun

1.1 Bakgrund

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolors kompensatoriska förmåga under perioden oktober 2009 till oktober 2010. Projektets syfte är att verka för att de granskade skolorna ger alla elever möjlighet att nå målen för skolan. I projektet granskas huruvida rektorn har ett tydligt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och om lärarna har höga förväntningar på eleverna och arbetar med flexibla metoder. Fokus inriktas mot hur undervisningen läggs upp och utformas för att alla elever ska ha möjlighet att lära och nå målen. Centralt för granskningen är också att undersöka om rektorn har initierat och förankrat en gemensam syn kring de kunskapsmål som anges i kursplanerna och läroplanen¹. Här avses exempelvis lärarens uppdrag att utgå från varje individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt målet att sträva mot att varje elev utvecklar tillit till sin egen förmåga.

Materialinhämtning har gjorts genom analys av dokumentation från skolan, intervjuer med ett antal lärare, ett antal elever och med rektorn samt genom deltagande observation under två dagar.

Underlag för bedömningarna är författningsstöd, forskning och utredningar. Det är framförallt forskning inom pedagogik och utbildningsvetenskap med inriktning mot framgångsrika/effektiva skolor, flerstämmighet i klassrummet samt individualisering och differentiering, som ligger till grund för granskningens bedömningsgrunder.²

¹ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94.

² Se bilaga över forskning och utredningar som används i granskningen.

Utifrån forskning och gällande författningar har tre frågeställningar lyfts fram. Dessa är:

- Utövar rektorn ett pedagogiskt ledarskap som prioriterar tydliga kunskapsmål som förmedlats, diskuterats och förankrats hos lärarna?
- Läggs undervisningen upp på sådant sätt att alla elever har möjlighet att uppnå målen, det vill sägas används metoder som anpassas till elevernas förutsättningar och behov, aktiveras eleverna i klassrummet och tas elevernas bakgrund och erfarenhet tillvara?
- Är lärarnas förhållningssätt sådant att det förmedlar höga förväntningar på eleverna samt innebär en ömsesidig respektfull relation mellan lärare och elev?

Granskningen av Östra skolan i Hudiksvalls kommun ingår i detta projekt. Utredarna Ulrika Palm Lindgren och Ulrika Sutorius besökte en klass i årskurs 9 i Östra skolan den 4-6 maj 2010. Två av dagarna tillbringades tillsammans med klassen på deras lektioner och raster.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens kvalitetsgranskningsrapport "Skolors kompensatoriska förmåga". Information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se>).

1.2 Östra skolan, Hudiksvalls kommun

Östra skolan ligger i centrala Hudiksvall och har årskurserna 7-9. Det går ungefär 420 elever på skolan. Under de senaste åren har skolan haft många rektorsbyten. Den har nu två rektorer som delar på ansvaret för skolan. De har delat elevansvaret mellan sig utifrån klasserna i skolan. Personalansvaret har de dock delat upp efter de ämnen lärarna undervisar i. Den ena rektorn har arbetat som rektor för skolan sedan januari 2007 och går för närvarande rektorsutbildningen. Den andra rektorn har genomgått en skolledarutbildning och har arbetat på skolan sedan sommaren 2009.

Läsåret 2008/09 var det genomsnittliga meritvärdet för årskurs 9 i Östra skolan enligt Skolverkets uppgifter 193.3 poäng medan det i hela riket var 209.6 poäng. Skillnaden mellan flickornas och pojkarnas resultat var stor. Flickornas genomsnittliga meritpoäng var 215.0 medan pojkarnas endast var 172.2.

2 Motivering till Skolinspektionens rekommendationer

2.1 Pedagogiskt ledarskap

2.1.1 Fokus i granskningen

Pedagogiskt ledarskap som innebär

- Tydliga kunskapsmål som förmedlats till lärare och elever
- Diskussioner med lärare om kunskapssyn, undervisning och förhållningssätt
- Att rektor har höga förväntningar på eleverna oavsett deras bakgrund och har kontakt med eleverna.

2.1.2 Underlag för bedömning

Rektorerna anger måluppfyllelse som det viktigaste för skolans inriktning. En förutsättning för detta, är enligt dem, att alla eleverna mår bra och känner trygghet på skolan. Rektorerna har inte något entydigt svar på varför eleverna på skolan inte har högre meritpoäng. Till viss del tror de att det kan bero på att skolan har många elever vars föräldrar inte har så lång utbildning. Vidare anser de att de många rektorsbytena och tidigare arbetssätt fortfarande påverkar resultaten.

Tidigare var inställningen på skolan att orsaken till de låga resultaten ofta lades på de enskilda eleverna. Det pågår dock en stor attitydförändring bland lärarna när det gäller synen på eleverna, och rektorerna och lärarna för diskussioner om vad skolan har gjort i enskilda elevärenden. Lärarna har enligt rektorerna alltmer börjat arbeta utifrån att det är de som har ansvar för att en förändring sker och för att eleverna lyckas. Rektorerna uppger att det sedan ligger på deras ansvar som rektorer att se till att lärarna och eleverna har förutsättningarna för att lyckas.

De flesta på skolan anser att rektorerna har en pedagogisk vilja, men många lärare och elever lyfter fram att rektorerna inte kommunicerar tillräckligt med varandra vilket leder till en otydlighet. Så väl lärare som elever ger exempel på tillfällen då rektorerna lämnat olika besked i viktiga frågor. Flera lärare betonar att rektorerna måste stärka och styra upp sina roller. De behöver bli tydligare med att fatta beslut så att det inte är så mycket som blir hängande i luften. Rektorerna själva upplever att de har för lite tid för att hinna träffas och prata ihop sig i olika frågor. De skulle också vilja hinna komma ut mer i verksamheten, till exempel genom klassrumsbesök. Hittills har de dock inte hunnit med det. Detta är något som lärarna har saknat.

Skolinspektionen bedömer att rektorerna inte tillräckligt hög grad har lyckats förankra ett förhållningssätt när det gäller att alla lärare i undervisningen utgår från varje elevs behov, förutsättningar och erfarenheter. Skolinspektionen bedömer vidare att det i det pedagogiska ledarskapet finns en otydlighet som bland annat beror på bristande kommunikation mellan rektorerna. Vidare är det inte tydligt för alla lärare och elever vilka olika ansvarsområden rektorerna har. Skolinspektionen bedömer att det bland annat ur rättssäkerhetssynpunkt är viktigt att det inte råder någon tvekan om vem som har huvudansvaret för en skolas myndighetsutövning och för utvecklingen av skolan.

2.1.3 Rekommendation

Skolinspektionen rekommenderar att rektorerna utvecklar sitt ledarskap genom att bli mer delaktiga i den pedagogiska verksamheten och ta ett tydligare och större ansvar för undervisningens pedagogiska kvalitet. Skolinspektionen rekommenderar vidare att ansvaret mellan rektorerna förtydligas och organiseras så att det entydigt framgår vem av rektorerna som har huvudansvaret för verksamheten, är pedagogisk ledare och ansvarig för att verksamheten utvecklas.

2.2 Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan

2.2.1 Fokus i granskningen

Undervisningens betydelse för elevernas möjlighet att uppnå målen för skolan:

- Metoder som anpassas efter eleverna
- Aktiva elever
- Användning av elevernas bakgrund och erfarenheter
- Flerstämmighet i klassrummet
- Regelbunden och tät återkoppling i klassrummet

2.2.2 Underlag för bedömning

I intervjuer med lärare och rektorer anges att i stort sett alla elever är studiemotiverade, men att attityden och inställningen till skolan varierar mellan eleverna. Även om de blivit färre så finns det elever som inte lyckas i skolan och som då istället försöker bli bäst på att vara sämst. Lärarna har lagt ner mycket tid på att gå igenom studieteknik med eleverna. Det framkommer dock också att det varierar mellan lärarna i vilken omfattning de anpassar undervisningen efter elevernas behov, intressen och erfarenheter.

En av lärarna beskriver hur hon arbetar med att anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar och erfarenheter. Hon försöker möta dem på den nivå de befinner sig. Läraren beskriver att det handlar om att "ha is i magen, lyfta varje unge och se vad de behöver". För att klara av detta är det viktigt att se varje individ, men det kan vara svårt när hon är ensam med hela klassen.

Ett par lärare uppger att de skulle vilja ha mindre arbetslag och friare schemaläggning för att möjliggöra fler ämnesövergripande projekt, till exempel mellan trä- och metallslöjd och matematik. Det skulle också möjliggöra att till exempel ha längre pass i matematik för att underlätta att arbeta problembaserat och tematiskt. Vidare tror flera lärare att det därmed också skulle bli lättare att fånga upp och hjälpa elever som har svårigheter inom ett ämne. En lärare beskriver hur en del elever under lektioner i trä- och metallslöjd kan visa att de till exempel har förstått geometri.

En lärare beskriver hur hon skapar ämnesövergripande projekt inom de ämnen hon undervisar i. Eleverna har till exempel under vårterminen fått arbeta med ett projekt kring olika hjälporganisationer och länder i svenska, de samhällsorienterande ämnena och bild. Läraren berättar att hon i sin undervisning brukar börja med helheten och gå ner på detaljerna. Hon vill lyfta eleverna i det som de är bra i så att de kan känna sig duktiga och därmed också klara av de delar som de uppfattar som tråkiga. För att klara detta arbetssätt måste hon som lärare ha koll på individen och ge extra uppmärksamhet till de elever som behöver det. Hon uppger att det har blivit svårare att ha när möjligheterna till samarbete mellan lärarna har minskat och antalet elever i varje klass ökat.

I intervjuer och observationer framkommer att det finns skillnader mellan olika lärare när det gäller undervisningen. I vissa ämnen får eleverna till största delen arbeta i sina läroböcker med samma sak samtidigt. Eleverna upplever att lärarna visar hur uppgifterna ska lösas, men inte lär ut eller förklarar bakgrunden till hur och varför. Det varierar även mellan lärarna hur aktiva eleverna är under lektionerna. Under vissa lektioner tillåts eleverna sitta sysslösa eller göra andra saker än vad läraren bett dem göra. Eleverna beskriver under samtal och intervjuer att vissa lärare inte bryr sig om dem och inte är intresserade av att eleverna ska vara aktiva. Det finns dock flera lärare som enligt eleverna är måna om att eleverna ska vara delaktiga och aktiva, till exempel inom de samhällsorienterande ämnena och trä- och metallslöjd. Inom dessa ämnen får de även möjlighet att pröva olika metoder och själva vara med och planera undervisningen.

2.2.3 Rekommendation

Det finns många goda exempel på skolan på hur lärare i undervisningen använder elevernas bakgrund och erfarenheter och där det finns en tydlig flerstämmighet i klassrummet. Under dessa lektioner är eleverna aktiva och de får en tät återkoppling från sina lärare. Det finns dock skillnader mellan olika lärare och ämnen hur väl detta fungerar. Skolinspektionen rekommenderar därför att skolan arbetar med att organisera undervisningen så att den i högre grad utgår från elevernas bakgrund och erfarenheter och att metoderna i högre grad anpassas efter eleverna.

2.3 Lärarnas förhållningssätt

2.3.1 Fokus i granskningen

Lärarnas förhållningssätt

- Höga förväntningar på eleverna
- Respektfullt och positivt bemötande
- Nära relationer

2.3.2 Underlag för bedömningen

I intervjuer, samtal och observationer framkommer att det finns stora skillnader mellan lärarnas förhållningssätt. En del lärare vågar inte säga ifrån när det blir stökigt på lektionerna medan andra använder sig av ironi när de talar till eller tillrättavisar eleverna. Under andra lektioner finns det en ömsesidig respekt mellan lärarna och eleverna och under de lektioner är det mer arbetsro och undervisningen upplevs som mer stimulerande. Eleverna uppger i intervjuer och samtal att det varierar i vilken utsträckning de får uppmuntran från sina lärare. Klassen beskrivs av vissa lärare som "jättehärlig" och som en "kanonklass" medan andra är mer negativa i sin beskrivning. Flera lärare uppger att de är övertygade om att eleverna kommer att klara sig väl på gymnasiet. "Det kommer att ta olika lång tid för dem, men alla är rustade för att klara vidare studier".

En lärare beskriver att det i undervisningen är viktigt att läraren tillsammans med eleverna skapar ett klimat med höga ambitionsnivåer. Den övre gränsen för ämnet inte är godkänd utan att det handlar som lärare om att få eleverna att nå så långt som möjligt. En annan lärarna beskriver det som att lärarna ska leda eleverna i utbildningsvärlden. Det förutsätter att de ställer krav. Vidare behöver eleverna tydlig information om vad som förväntas av dem. Eleverna kan vara lite lata ibland och då måste läraren ta extra ansvar för inlärandet och få eleverna att hitta motivationen och förstå varför de behöver anstränga sig mer.

Granskningen visar att flera av lärarna arbetar med elevernas motivation. En av lärarna beskriver hur hon hjälper eleverna att få motivation genom att tillsammans med dem hitta deras lust att lära. Om eleverna känner lust i lärandet anstränger de sig mer och om de inte hittar sin motivation upplever de att undervisningen blir tråkig. Läraren är noga med att få eleverna att förstå att lärandet är något som de gör för sin egen skull, till exempel kan deras självförtroende stärkas av att de kan ett modernt språk och kan kommunicera med andra utanför Sverige.

Även om flera lärare är medvetna om sin roll och aktivt arbetar med elevernas motivation och att förmedla höga förväntningar är det inte något som genomsyrar all undervisning. Det är något som varierar mellan lärare och mellan olika ämnen. Det finns lärare som ger uttryck för att de inte har höga förväntningar på eleverna. För dem är det tillräckligt med att eleverna når de nationella målen och får betyget godkänd. Sen finns det enligt dem alltid några elever som når längre och dessa elever kan även nå upp till betygskriterierna för väl godkänd eller mycket väl godkänd.

En lärare uppger att normaleleverna har goda förutsättningar att lyckas. Det påverkar också vilket stöd eleverna har hemifrån. De elever som har fullt stöd hemifrån lyckas i skolan. Läraren upplever att energin i skolan läggs på de svaga eleverna. Lärarna inom hennes ämne har därför pratat om att ha nivågrupperingar. Hon anger vidare att lärarna försöker stimulera alla elever, men att många elever inte orkar anstränga sig mer än att de får godkänt. Många av eleverna tycker att det räcker. Hon beskriver det som en bekvämlighetsnivå.

2.3.3 Rekommendation

Granskningen visar att det på skolan finns skillnader mellan vilka förväntningar lärarna har på eleverna och vilket bemötande eleverna får från lärarna. Det finns många lärare som har en nära relation till eleverna och har höga förväntningar som de förmedlar till dem, men detta är inte något som genomsyrar alla ämnen och all undervisning på skolan.

Skolinspektionen rekommenderar att skolan utvecklar arbetet med att förmedla höga förväntningar på eleverna och arbetar fram ett gemensamt förhållningssätt gentemot eleverna.

I ärendets slutliga handläggning har Ulrika Sutorius deltagit.

På Skolinspektionens vägnar



Ann-Christin Hartman
Enhetschef



Ulrika Palm Lindgren
Undervisningsråd

Bilaga

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Författningsstöd och kort kunskapsorientering.

Det finns stora skillnader i resultat mellan och inom skolor och det är sannolikt att likvärdigheten i grundskolan har minskat under de senaste åren. En del av de skillnader som finns mellan skolors resultat kan förklaras av att elever har olika förutsättningar i form av sociala och ekonomiska förhållanden och migrationsbakgrund. Vi ser idag en gymnasieskola och högskola där social bakgrund och föräldrars utbildningsnivå är styrande när det gäller vilka val ungdomar gör. Trots en ökad skolsegregation är dock en skolas resultat inte förutbestämt. Studier som Skolverket har genomfört visar att det finns skolor som lyckas bättre än andra med samma förutsättningar.

Nedanstående korta kunskapsöversikt pekar på några viktiga faktorer för skolor som lyckas stödja alla elever till goda resultat.

Författningsstöd

Skollagen, grundskoleförordningen och läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmen Lpo 94.

Skollagen 1 kap. 2 §

Alla barn och ungdomar ska, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Lpo 94, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser skall fördelas lika. Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målet. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan aldrig undervisningen utformas lika för alla.

Lpo 94, 1 Skolans värdegrund och uppdrag, God miljö för utveckling och lärande

Eleven skall i skolan möta respekt för sin person och sitt arbete. Skolan skall sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan skall vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling. Personlig trygghet och självkänsla grundläggs i hemmet, men även skolan har en viktig

roll därvidlag. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter.

Lpo 94, 1 Den enskilda skolans utveckling

Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att undervisningsmålen ständigt provas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder provas och utvecklas.

Lpo 94, 2. Mål och riktlinjer

Mål att sträva mot anger inriktningen på skolans arbete. De anger därmed en önskad kvalitetsutveckling i skolan

Lpo 94, 2.2 Kunskaper,

Alla som arbetar i skolan skall samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande.

Skolan ska sträva efter att varje elev

- utvecklar nyfikenhet och lust att lära,
- utvecklar sitt eget sätt att lära,
- utvecklar tillit till sin egen förmåga,
- känner trygghet och lär sig att ta hänsyn och visa respekt i samspel med andra,
- lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra,
- beförar en vana att självständigt formulera ståndpunkter grundade på såväl kunskaper som förnuftsmässiga och etiska överväganden,
- tillägnar sig goda kunskaper inom skolans ämnen och ämnesområden, för att bilda sig och få beredskap för livet,
- lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper som redskap för att formulera och pröva antaganden och lösa problem, reflektera över erfarenheter och kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden,
- inhämtar tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att kunna träffa väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.

Läraren ska

- utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande och
- organisera och genomföra arbetet så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Lpo 94, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande**Skolan ska sträva efter att varje elev**

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- se till att alla elever oavsett kön och social och kulturell bakgrund får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll...
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen.

2 kap. 6 § grundskoleförordningen

För varje ämne finns en kursplan.

I kursplanen anges

- de mål som undervisningen skall sträva mot, och
- de mål som eleverna skall ha uppnått efter det femte och det nionde skolåret.

I kursplanerna för ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk anges även de mål som eleverna ska ha uppnått i slutet av det tredje skolåret.

Kursplanerna (mål att sträva mot)

Se respektive ämne.

Forskning och utredningar**Framgångsrika skolor**

Den brittiska forskaren Pamela Sammons lyfter fram egenskaper som kännetecknar det som hon kallar effektiva skolor. Elevernas kunskaper är i fokus i den bemärkelsen att skolan anser att undervisningens kvalitet är viktigast. De sociala spelreglerna är tydliga. Klimatet är varmt och omhändertagande och eleverna känner sig uppskattade som människor.¹ Undervisningen i effektiva skolor är ändamålsenlig och har ett tydligt syfte med strukturerade lektioner och anpassad pedagogik. Lärarna klargör målen för lektionen och hänvisar då och då till dessa för att behålla fokus på dem.²

¹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

² Folkhälsoinstitutet (2005), *Skolans mål och möjligheter*

Den svenske forskaren i pedagogik Lennart Grosin har i sin forskning kunnat påvisa ett antal egenskaper och handlingsmönster som tycks utmärka *det pedagogiska och sociala klimatet* i det som han kallar framgångsrika skolor. Några av dessa är:

- Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt pedagogiskt ledarskap som prioriterar skolans kunskapsmål och syftar till att öka lärarnas förmåga och möjligheter att bedriva god undervisning.
- Höga förväntningar på eleverna med utgångspunkt från att alla kan lära samt att skolans och undervisningens kvalitet, inte elevernas bakgrund, är avgörande för deras resultat.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete samt utvärdering av kunskaper.
- Flexibilitet med avseende på undervisningsmetoder och individualisering där hänsyn tas till elevers ursprung och kunskaper.
- Samarbete mellan lärare om mål och innehåll i undervisningen och fostran.
- Ordning och reda samt tydliga normer beträffande rättigheter och skyldigheter i det sociala umgänget i skolan.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på respekt och ömsesidigt förtroende.³

Rektorns roll – en tydlig ledare

När det gäller att uppnå en god skola har ledarskapet i skolan en central roll. Den amerikanska skolledaren Lorraine Monroe beskriver ledarskap som en aktivt deltagande process både när det gäller undervisande lärare och skolledare.⁴ Enligt Grosin är rektors agerande av avgörande betydelse för ett gott pedagogiskt och socialt klimat.⁵ Ett tydligt, demokratiskt och kraftfullt ledarskap som är inriktat på skolans kunskapsmål främjar framgång. Dialog är centralt, men det är viktigt att rektorn står fast vid den vision som formuleras. Vidare är det enligt Grosin av stor vikt att rektorn har höga förväntningar på elevernas resultat. För att utvecklingsarbetet ska bli framgångsrikt är det också viktigt att det råder ordning och reda på skolan. Detta kan uppnås genom att tydliga regler skapas och att dessa efterlevs konsekvent.⁶

Mats Ekholm, professor i pedagogik, har i sina studier kunnat se att skolor kan få styrka om de sätter i system att skolledaren iakttar vilka insatser och resultat de olika lärarna åstadkommer. Lärare behöver få sådan återkoppling på sitt sätt att arbeta från andra vuxna.⁷

Lärarens roll- tillit till elevens förmåga

³ Grosin, Lennart (1998), Rektorer i framgångsrika skolor. Stockholms universitet

⁴ Monroe, L (1997) Nothing's Impossible. Time Books

⁵ Grosin, L (2004), Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor

⁶ Grosin (2004)

⁷ Skolverket, Vägar till lokal arbetsplan, Stockholm

Alla elever är inte lika studiemotiverade från början, men skolan ska vara till för alla. Monroe anger att skolan som organisation, med hela sin personal, måste ha en stark tro på individens kapacitet och förmåga. Med ett sådant förhållningsätt växer eleven med uppgiften och blir mer ansvarfull och motiverad.⁸ Forskning om *effektiva skolor* betonar vikten av att lärarna har höga förväntningar på eleverna. Detta genomsyrar undervisningen som ger eleverna något att sträva mot. Sammons talar även om positiv bekräftelse.⁹

Forskaren i pedagogik Hans-Åke Scherp har synliggjort lärares egen kunskap om hur de bidrar till elevernas lärande. Förmågan att bygga upp förtroendefulla relationer och att knyta an till elevernas erfarenhets- och föreställningsvärldar var enligt deras erfarenhet avgörande för att hjälpa eleverna att nå kunskapsmålen.¹⁰

Undervisningens upplägg

Skolans ledning bör också skapa heterogena grupperingar vad avser språk, klass och genus för att möjliggöra interkulturella möten.¹¹ Professorn i pedagogik Pirjo Lahdenperä pekar på att elever kan bli motiverade att lära först när undervisningens uppläggning och innehåll tar sin utgångspunkt i elevernas bakgrund och erfarenheter. Det är också viktigt att ge eleverna en aktiv roll i skolan och att ge dem medansvar för beslut och för sitt eget lärande.¹²

Flera studier framhåller betydelsen av goda lärmiljöer där eleverna har möjlighet att tolka och reflektera för att deras kunskapsutveckling ska främjas. Olga Dysthe, fil dr i språkvetenskap vid universitetet i Bergen, betonar språkets betydelse för lärande i alla ämnen. Hon talar om det flerstämmiga klassrummet vars kännetecken är ett kollektivt samtal där elever och lärare talar och lyssnar till varandra. I ett flerstämmigt klassrum är lärarens röst bara en av många som hörs och eleverna får möjlighet att lära av varandra. Läraren ger eleverna möjlighet till kommunikation och samarbete, och eleverna ges på så sätt möjlighet att få syn på olika tolkningar och reflektera kring ett ämne.¹³

Individualisering och differentiering

Läroplaner och kursplaner bygger på principen om målstyrning och ger stort utrymme för lärarna att lägga upp undervisningen. Elevers erfarenheter, förutsättningar och behov ska komma i centrum. Alla elever ska ges förutsättningar att nå de nationella målen. Det finns alltså ett fokus i styrdokumentet på att lärarna ska arbeta med en mångfald av arbetsmetoder och att anpassa undervisningen efter eleverna. Ett centralt begrepp i läroplaner och kursplaner är individualisering. Men istället för att undervisningen blev mer flexibel och utformades efter elevernas behov, vilket var intentionen

⁸ Monroe, L (1997)

⁹ Sammons, P (1999), *School Effectiveness*. London: Swets & Zeitlinger

¹⁰ Scherp, H-Å (2002). *Lärare lärmiljö – Att leda skolan*

¹¹ Lahdenperä, P (2004), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Studentlitteratur AB

¹² Folkhälsoinstitutet (2005). *Skolans mål och möjligheter*.

¹³ Dysthe, O (1996) *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur. Stockholm.

med införandet av Lpo 94, har det visat sig att individualisering ofta har kommit att tolkas som eget arbete och handla om elevens eget ansvar istället för skolans. Det sker bland annat genom att elever arbetar enskilt med läroböcker. I Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola?" beskrivs vilka uttryck individualiseringen tar. Istället för undervisning i helklass får individuella arbetsformer större utrymme. Detta har inneburit att elever i allt mindre grad får ta del av lärarnas kompetens och kunskaper. Det har mer kommit att handla om elevers eget sökande efter kunskap.¹⁴

Enskilt arbete kan minska elevernas engagemang eftersom de arbetar med sådant som de redan kan. Monika Vinterek, doktor i pedagogik, påpekar också att de svagpresterande eleverna blir fler när man mest arbetar med enskilt arbete. Hon menar att det finns olika typer av individualisering. Enligt Vinterek är ansvarsindividualisering den mest framträdande, vilket innebär att eleverna förväntas ta ansvar för sina egna studier och sitt eget lärande. I detta sammanhang framträder de resurssvagas utsatthet. I föreställningen om individualisering finns en tanke att alla kommer att ha resurser att kunna göra sina val på ett klokt sätt. Det är dock inte alla elever som har resurser och stöd att reda ut vad deras behov är, men trots detta förväntas de kunna artikulera sina behov. Vidare påpekar Vinterek att skolan inte har fått en utökad metodarsenal utan att den istället till stor del har krympt. Undervisningen bedrivs till stor del med penna och papper, text och siffror och i mindre grad med bilder, lyssnande, samtal och diskussioner.¹⁵

I Skolverkets rapport "Särskilt stöd i grundskolan" framkommer att elevers svårigheter ofta förstås som en individuell problematik, vilket bland annat framkommer i åtgärdsprogrammen. Det innebär att den omgivande miljön sällan omfattas av analysen. Elevers avvikande prestationer sätts inte samman med det som sker i den omgivande miljön. På det sättet kan vissa elever marginaliseras i skolan.¹⁶

Det finns en tendens bland lärare att dela in eleverna i "svaga", "starka" och "medel" efter vad de presterar i olika ämnen. Underförstått finns det en föreställning om vad en "normal" elev förväntas klara av.¹⁷ Samtidigt som samhället vill skapa en skola där elevernas olikheter ses som en resurs blir allt fler elever diagnostiserade och placerade i olika segregerade undervisningsgrupper.¹⁸

Skolverkets rapport "Vad påverkar resultaten i svensk skola" visar att det tycks vara så att en ny typ av differentiering och sortering har utvecklats inom den svenska grundskolan, som skiljer sig från andra länder. Rapportens slutsatser tar sin utgångspunkt i den grundläggande principen integrering av elever med behov av särskilt stöd, som förordas i grundskoleförordningen. Perspektivet bygger på att olikhet är en tillgång för

¹⁴ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. (2009) Skolverket.

¹⁵ Vinterek, M (2006) Individualisering i ett skolsammanhang. Myndigheten för skolutveckling.

¹⁶ Skolverket (2008), *Särskilt stöd i grundskolan*

¹⁷ Skolverket (2008)

¹⁸ Skolverket (2008)

undervisningen. Särskilt stöd ska i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. I motsats till detta visar det sig att skolan idag ofta istället hanterar elevers behov av stöd genom lösningar som är särskiljande, i form av exempelvis särskilda undervisningsgrupper. Studien visar även att andra särlösningar är vanliga, såsom nivågrupperingar. "Skolverket slår fast att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas, annars kan så kallade inlåsningseffekter uppstå."¹⁹

Skolverkets rapport betonar vidare att internationella studier visar att differentiering – särlösningar som "schablonlösningar" påverkar elevers resultat negativt. Bland annat påtalas stigmatiseringseffekter. Ofta sänker lärarna kraven och också förväntningarna på eleverna. Samtidigt försämras elevernas motivation och syn på sig själva.

Sammanfattande slutsatser

Forskningsresultaten om framgångsrika skolor, även om de har olika tonvikt, visar tydligt på behovet av en stark *pedagogisk ledning* samt vikten av att ha *gemensamma mål* som är förankrade i verksamheten.

Forskningen och erfarenheterna visar också på att skolans resultat påverkas av vilka *förväntningar lärarna har på eleverna*. Även *undervisningens upplägg och inriktning* är av avgörande betydelse för hur eleverna lyckas i skolan.

Vidare visar forskning att *heterogena* grupper är bra för lärandet. I detta ligger att läraren använder *elevernas bakgrund och erfarenheter* i undervisningen. För att ett lärande ska åstadkommas är *flerstämmighet* i klassrummet en god väg.

Skolverkets rapporter visar att differentieringen har ökat genom att skolan hittar särlösningar för elever med särskilda behov istället för att ge stöd i helklass. Detta har fått konsekvenser för mål- och resultatuppfyllelsen. I linje med detta visar utredningar från bland annat Skolverket att individualisering ofta tolkas i skolan som elevers eget ansvar och eget arbete, vilket får konsekvenser på elever med stort behov.

¹⁹ Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys: 31.(2009) Skolverket.